

РОЗДІЛ 1 ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 373.2/.3.016:51-021.68

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.1>

Оксана ВІЛЬХОВА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36000
ORCID: 0000-0002-9152-2511

Юлія ПАВЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36000
ORCID: 0000-0001-7430-9869

Бібліографічний опис статті: Вільхова, О., Павленко Ю. (2022). Педагогічні умови ефективної реалізації наступності між ЗДО і НУШ під час вивчення математики. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 3–9, doi:

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ МІЖ ЗДО І НУШ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

У статті проаналізовано проблему наступності дошкільної і початкової ланок освіти у контексті логіко-математичного розвитку дітей. Висвітлено погляди дослідників на це багатоаспектне явище. З'ясовано сутність дефініції «наступність», яка є однією з найголовніших психолого-дидактичних понять обраної проблематики й трактується як внутрішній зв'язок між окремими частинами єдиного курсу математики, як використання отриманих в ЗДО знань і умінь (формування логіко-математичної компетентності дошкільника) при подальшому вивченні предмета «Математика» в початковій ланці загальної середньої освіти, а також як сталість і єдність вимог, що ставляться перед учнями. Проаналізовано основні документи, які визначають зміст дошкільної і початкової освіти – Базовий компонент дошкільної освіти і Державний стандарт початкової загальної освіти, де наголошується на пріоритетності компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань логіко-математичного розвитку дітей з урахуванням наступності між ланками освіти. Узагальнено педагогічні умови ефективної реалізації наступності між ЗДО і школою при вивченні математики, які передбачають урахування в педагогічній практиці загально-дидактичних аспектів (педагогічна підтримка учасників освітнього процесу, пріоритетна позиція дитини в освітньому процесі, встановлення перспектив в змісті освіти, опора на провідний вид діяльності тощо), а також питань, пов'язаних із реалізацією завдань математичної освіти в ЗДО і ЗЗСО (збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі на уроках математики, узгодженість усіх компонентів методичної системи навчання початкової математики на основі діяльнісного підходу та акценту на ігровій діяльності як провідній у дошкільному віці, наступність у змісті математичної підготовки дітей та у формах і методах роботи педагогів ЗДО і ЗЗСО тощо).

Ключові слова: дошкільна освіта, початкова освіта, наступність, діти дошкільного віку, молодші школярі, логіко-математичний розвиток, навчання математики.

Oksana VILKHOVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Preschool Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ostrogradsky str., 2, Poltava, Ukraine, 36000
ORCID: 0000-0002-9152-2511

Yuliia PAVLENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Elementary Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ostrogradsky str., 2, Poltava, Ukraine, 36000
ORCID: 0000-0001-7430-9869

To cite this article: Vilkhova, O., Pavlenko, Yu. (2022). Pedagogical conditions for the effective implementation of the continuity between ZDO and NUSH during the study of mathematics. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 3–9, doi:

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF THE CONTINUITY BETWEEN ZDO AND NUSH DURING THE STUDY OF MATHEMATICS

The article analyzes the problem of the continuity of preschool and primary education in the context of logical and mathematical development of children. The views of researchers on this multifaceted phenomenon are highlighted. The essence of the definition of "succession", which is one of the most important psychological and didactic concepts of the chosen issue and is interpreted as an internal connection between separate parts of a single course of mathematics, as the use of knowledge and skills acquired in the ZDO (formation of logical-mathematical competence of a preschooler) is clarified. in the further study of the subject "Mathematics" in the initial stage of general secondary education, as well as the stability and unity of the requirements placed on students. The main documents that determine the content of preschool and primary education are analyzed – the Basic Component of Preschool Education and the State Standard of Primary General Education, which emphasize the priority of the competence approach to solving the main tasks of children's logical and mathematical development, taking into account the continuity between the links of education. Pedagogical conditions for the effective implementation of continuity between preschool and school in the study of mathematics are summarized, which provide for the consideration of general didactic aspects in pedagogical practice (pedagogical support of participants in the educational process, priority position of the child in the educational process, establishment of perspectives in the content of education, reliance on the leading type of activity, etc.), as well as issues related to the implementation of the tasks of mathematics education in ZDO and ZZSO (preserving the main types of activities of preschool children in elementary school in mathematics lessons, consistency of all components of the methodical system of teaching elementary mathematics based on an activity approach and an emphasis on game activities as a leader in preschool age, continuity in the content of children's mathematical training and in the forms and methods of work of teachers of primary and secondary schools, etc.).

Key words: preschool education, primary education, continuity, preschool children, younger schoolchildren, logical-mathematical development, teaching mathematics.

Актуальність проблеми. Триває війна. З болем і сумом спостерігаємо за жахіттями російського терору, руйнуваннями населених пунктів, загибеллю мирного населення у нашій багатостраждальній Україні. Попри воєнний час залишаємося твердо переконаними, що Україна потребує кваліфікованих фахівців з вищою освітою. Моніторинг результатів ЗНО, НМТ у попередні роки доводить, що випускникам українських загальноосвітніх шкіл особливо важко скласти іспит з математики. Формування інтересу до цієї науки, фундамент подальшого успіху закладається в дитинстві, тому сучасній педагогічній спільноті сьогодні варто зосередити особливо пильну увагу на розвитку дошкільної і початкової освіти в Україні, а саме – на особливостях логіко-математичного розвитку підростаючого покоління.

Воєнні події, дистанційні форми роботи значно ускладнюють адаптаційні процеси першокласників, які вчора ще відвідували ЗДО, а сьогодні прийшли навчатися в початкову школу НУШ, особливо під час вивчення математики. Головним завданням освіти у світлі сучасних

суспільних стандартів є не просто передача знань, а формування здатності застосовувати їх для вирішення практичних завдань з опорою на ціннісні орієнтації людини. Особливо це положення важливе в опануванні математичною компетентністю, яка найбільше актуалізується при вступі дитини до школи.

Наступність як засіб розв'язання багатьох навчально-виховних проблем розглядав В. Сухомлинський. Видатний український педагог писав: «Школа не повинна вносити різкого перелому в життя дитини. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора.» Однією з умов вирішення проблеми наступності він вбачав у організації відповідної роботи педагогів дошкільного закладу і школи. Вчений зазначав: «За рік, який передую навчанню у школі, необхідно педагогу пізнати кожну дитину, вивчити індивідуальні особливості її сприймання, мислення і розумової праці» (Sukhomlinskyi, 1976).

Проблема наступності дошкільної і початкової ланок освіти не нова, досліджується в царині педагогіки не одне десятиліття й при

цьому вона зберігає свою актуальність, особливо нині, на етапі освітніх вдосконалень і переосмислень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наступність розглядається дослідниками як багатостороннє явище: педагогічна система (І. Бех, А. Дистервег, Дж. Дьюї, М. Кларін, О. Кононко, Я. Коменський, В. Міщенко, Й. Песталоцці, О. Поступна, С. Русова, К. Ушинський та ін.); передумова ефективної підготовки дитини до школи (Т. Білик, В. Вдовиченко, Н. Гончар, В. Іванова, Г. Люблінська, М. Марусинець, В. Позднякова, Н. Тарнавська та ін.); принцип і закономірність навчання та педагогічна умова структурування освітнього процесу (Ю. Бабанський, А. Богуш, Н. Візгалова, Е. Вільчковський, Т. Дорошенко, К. Ісаєва, А. Леушина, В. Мацько, А. Мороз, М. Пентилюк, О. Савченко, С. Сисоєва, І. Соколова та ін.).

Разом з тим, на сьогодні залишаються недостатньо досліджені особливості, педагогічні умови та програмно-методичне забезпечення реалізації принципу наступності при вивченні математики між ЗДО і школою. Виникає потреба пошуків нових ефективних шляхів і засобів при переході дітей зі щабля дошкільної освіти в загальну середню школу (початкову її ланку) як базової основи розвитку їх математичних компетенцій і здібностей.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови ефективної реалізації наступності між ЗДО і початковою школою НУШ під час вивчення дітьми математики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово «наступність» в широкому (загальному) сенсі означає наявність зв'язку між старим і новим в процесі розвитку, припускаючи, що нове не є повним запереченням старого, а містить в собі щось цінне, що було досягнуто раніше. Без дотримання цього правила неможливий рух уперед (Etymologichnyi slovnyk ukrainskoi movy, 1985).

Філософами спадкоємність трактується як включення в нове тих елементів змісту минулого, які не втратили своєї життєвості в нових умовах і можуть сприяти розвитку, в змозі вмістити в себе інший зміст і забезпечити його розвиток.

Історичною формою наступності є традиція, яка включає в себе те, що повинно бути збережене і те, що може бути передане наступ-

ним поколінням (наприклад, спадкоємність збереження і передачі педагогічного знання і досвіду, характерного для певного історичного періоду) (Innovatsiina praktyka v roboti vykhovatel'ia DNZ, 2010).

Проблема наступності в навчанні доволі складна як для вивчення, так і для розробки загальної концепції. На думку О. Савченко, з якою ми повністю погоджуємося, її складність полягає у відсутності єдиних підходів. Зокрема, коло наукових досліджень, пов'язаних із розв'язанням даної проблеми, досі ще залишається недостатньо розкритим як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогіці. Тому наступність у навчанні, залежно від наукових поглядів учених-педагогів, розглядається з найрізноманітніших позицій: і як нормативна функція дидактики, і як закономірність розвитку педагогічного процесу, і як загально дидактичний принцип (Savchenko, 2000).

Аналіз науково-педагогічної літератури з проблем філософії освіти, теорії освітніх систем, освітнього менеджменту доводить, що проблема наступності, в широкому її розумінні, зачіпає всі ланки існуючої освітньої системи: заклад дошкільної освіти – початкова школа – середня школа – заклад вищої освіти. При цьому провідні науковці (Т. Білик, А. Богуш, О. Вашуленко, Н. Візгалова, К. Волинець, В. Іванова, М. Пентилюк, О. Савченко, С. Сисоєва, С. Ткаченко, А. Леушина, А. Шевчук та ін.) зазначають, що на особистісному рівні, найбільш гостро вона виокремлюється в двох ключових точках: у момент початку навчання дітей в школі і при переході учнів з початкової школи в основну.

У основних документах, які визначають зміст дошкільної і початкової освіти – Базовому компоненті дошкільної освіти (Bazovyi komponent doshkilnoi osvity, 2021) і Державному стандарті початкової загальної освіти (Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity, 2018) наголошується на пріоритетності компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти. Ці документи націлені на забезпечення поетапного становлення дитячої особистості, її фізичний, когнітивний, соціальний, естетичний, моральний розвиток, набуття нею певного практичного досвіду, необхідного для використання у майбутньому та навчання протягом всього життя.

Забезпечення неперервності здобуття людиною освіти є можливим за умови реалізації принципу наступності між суміжними ланками освіти, зокрема дошкільною і початковою. Ці питання надзвичайно актуалізуються на сучасному етапі розвитку освіти, коли відбувається перехід загальної середньої освіти на нові терміни, структуру та зміст навчання. При цьому нагальним стає питання пошуку шляхів забезпечення цілісного розвитку особистості на різних рівнях освіти.

Показником ефективності реалізації завдань БКДО – це його наступність зі стандартами початкової школи. Для забезпечення реальної перспективності і наступності у роботу ЗДО та школи важливо дотримуватися певних умов, а саме: співробітництво має бути довготривалим і нерозривним; робота – систематичною і планомірною; завдання – комплексними й інтегрованими (Вазовуї компонент doshkilnoi osvity, 2021).

Згідно з БКДО «наступність та перспективи розвитку дитини в закладах дошкільної та початкової освіти забезпечуються завдяки:

- узгодженості та цільовій єдності в розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової освіти;
- спільності для дошкільної та початкової освіти принципів, підходів, намірів, відповідних видів діяльності, що забезпечують розвиток дитини;
- використанню форм та методів педагогічної роботи, які відповідають віковим законам розвитку дитини;
- послідовному збагаченню та формуванню компетентностей дитини дошкільного та молодшого шкільного віку як результатів освіти» (Вазовуї компонент doshkilnoi osvity, 2021).

Про важливість забезпечення наступності між дошкільною і початковою ланками освіти йдеться також і в засадничих документах функціонування початкової освіти. Так, серед ключових компонентів формули Нової української школи:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації дитини в суспільстві;
- наскрізний процес виховання, спрямований на формування соціально-моральних цінностей;

– педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;

– дитиноцентризм, орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;

– нова структура школи, що сприятиме засвоєнню нового змісту і формуванню життєвих компетентностей;

– сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології навчання учнів, освітян і батьків у закладі освіти та поза його межами (Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia, 2018).

Найбільше в полі науково-практичних пошуків перебувають проблеми пов'язані з науково-педагогічним аспектом проблеми наступності, а саме:

– взаємодія в змісті, формах і методах навчання, проводити співвідношення між окремими частинами і етапами навчання;

– постійна опора при засвоєнні нового навчального матеріалу на вже наявні знання, вміння і навички, щоб більш ефективно вивчати діючий матеріал і за рахунок цього включати в роботу завдання підвищеної складності, спрямовані на підготовку до подальшого навчання;

– посилені вимоги до навчальної діяльності учнів (тобто вибору форм і методів роботи на кожному етапі навчання);

– поступально-висхідний характер педагогічного процесу (поступове ускладнення, поглиблення, узагальнення та систематизація змісту засвоюваної інформації, форм і методів спілкування з учнями, обсягу і рівня їх самостійної роботи).

На сайті МОН України розміщено «Лист щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти» та «Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти», у яких наголошується на тому що «перехід між дитячим садком і школою має бути поступовим, оскільки діти мають пройти період адаптації. Адаптація дитини буде значно легшою, якщо у перші роки навчання в школі будуть продовжувати та підіймати на інший рівень ту діяльність, яка була в дитячому садку. Наступність в освіті означає збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі (Nastupnist mizh doshkilnoiu ta rochatkovoio osvitoiu, 2018), зокрема такі: ігрова, господарсько-побутова і комунікативна діяльності, рухова активність,

образотворення й декоративно-ужиткова творчість, пізнавальна дільність тощо.

Відповідно, щоб реалізувати вище описане, педагоги дошкільної і початкової освіти повинні бути ознайомлені з програмами «сусідньої» ланки освіти й вводити у свої заняття елементи, які забезпечать підготовку дітей дошкільного віку до навчання в школі та адаптувати їх до шкільного навчання.

Для дослідження проблем наступності важливо узагальнити педагогічні умови ефективної реалізації наступності між ЗДО і школою при вивченні математики, які описані в психолого-педагогічній літературі, а також обґрунтувати найбільш актуальні для етапу переходу дітей із ЗДО до ЗСО.

Освітній процес закладу дошкільної освіти та початкової школи розвивається діалектично. Для педагогічної науки це означає цілісність педагогічної системи на рівні цілей, завдань, запланованих результатів, змісту і педагогічних технологій. Досягнуті істотні результати одного рівня розвиваються на якісно нових рівнях, що забезпечує безперервність освіти.

Г. Макарова описує психологічні умови реалізації наступності у роботі ЗДО і школи. Вчена підкреслює, що процес наступності в психічному розвитку являє собою складне взаємодія зовнішніх, що спонукають причин, мотивів і підстав, і внутрішніх умов, життєвих сил людини. Збереження ранніх утворень підтримує наступність розвитку. Нові структури особистості не тільки надбудовуються над попередніми, але значною мірою витісняють їх (Макарова, 2018, р. 79).

Це означає, що кожен більш пізній рівень не тільки вбирає і об'єднує одні структури, але відбирає, витісняє і уповільнює інші, попередні структури.

Отже, наступність – один з найголовніших психолого-дидактичних принципів, який передбачає встановлення взаємозв'язків між дошкільною ланкою освіти та початковою школою за напрямками: психофізичного розвитку дітей; завдань формування особистості; змісту освіти; змісту освіти; методів навчання і виховання.

Варто констатувати, що для дошкільного віку провідною діяльністю є гра, а в молодшому шкільному віці – навчання. Для ефективної реалізації наступності в математичній підготовці між двома ланками освіти, необ-

хідно враховувати цей момент і використовувати ігрові методи і форми навчання, особливо при опануванні математичної компетентності молодшими школярами.

Наступність виражається в тому, що кожна нижча ланка перспективно націлена на вимоги наступної і забезпечує безперервність всіх ступенів освіти. Щодо наступності у навчанні математики між ЗДО і школою, то її слід розуміти як внутрішній зв'язок між окремими частинами єдиного курсу математики, як використання отриманих в ЗДО знань і умінь (формування логіко-математичної компетентності дошкільника) при подальшому вивченні предмета «Математика» в початковій ланці школи, а також як сталість і єдність вимог, що ставляться перед учнями. Успішність реалізації наступності у змісті та організації вивчення математики між сучасним ЗДО та школою визначається певними педагогічними умовами, дотримання яких сприятиме підвищенню ефективності математичного розвитку дитини, а саме:

- збереження основних видів діяльності дітей дошкільного віку в початковій школі;
- узгодженість усіх компонентів методичної системи на основі діяльнісного підходу та акценту на ігровій діяльності як провідній у дошкільному віці;
- наступність у змісті математичної підготовки дітей в ЗДО і ЗЗО;
- педагогічна підтримка учасників освітнього процесу;
- наступність у формах і методах роботи педагогів (вихователів ЗЗО і вчителів початкової ланки ЗЗО);
- наступність у вимогах до учнів.

Таким чином, наступність необхідно здійснювати з урахуванням її дидактичних аспектів (пріоритетна позиція дитини в освітньому процесі, встановлення перспектив в змісті освіти, опора на провідний вид діяльності тощо).

Також, варто зазначити, що одним із визначальних результатів ефективного забезпечення наступності між ЗДО і школою при вивченні математики є готовність дошкільника до продовження формування математичної компетентності в школі. Науковцями у галузі психології і педагогіки обґрунтована чотирикомпонентна структура цієї готовності: особистісно-соціальна готовність, емоційно-вольова,

інтелектуальна, мотиваційна (Nova ukrain-ska shkola: poradnyk dlia vchytelia 2018, p. 58). При цьому інтелектуальна готовність, як один із критеріїв готовності дошкільника до першого класу є основою (базою) для розвитку і формування математичної компетентності в школі. Вона, зокрема, передбачає вміння дитини сприймати інформацію, виділяти і ставити перед собою завдання, знаходити причини явищ, вміти систематизувати і класифікувати ознаки предметів, виділяти подібності та відмінності предметів, їх нові властивості.

Т. Дорошенко і В. Мацько вважають, що формування готовності до навчання в школі означає створення передумов для успішного засвоєння дітьми навчальної програми та їх нормального входження в учнівський колектив. Природно, одним із важливих показників спеціальної (математичної) підготовки є наявність у дошкільників певних знань, умінь і навичок. Як показує аналіз педагогічної роботи, рівень засвоєння цих знань, умінь і навичок залежить від віку, індивідуальних особливостей дітей, а також від стану навчально-виховного процесу в дитячому садку. Для вихователя підготовчої групи виявлення цього рівня перед вступом до школи має особливе значення. Цьому сприяють індивідуальні бесіди, дидактичні ігри з дітьми, виконання ними певних завдань тощо (Doroshenko, Matsko, 2019).

При цьому варто орієнтуватися на такі показники:

- обсяг математичних знань і вмінь відповідно до освітньої програми в дитячому садку;
- якість математичних знань: усвідомленість, надійність запам'ятовування, можливість використання їх у змінених обставинах;
- рівень умінь і навичок розумової діяльності, пізнавальної діяльності;
- ступінь розвитку пізнавальних інтересів і здібностей;
- особливості мовного розвитку (володіння математичною термінологією);
- позитивне ставлення до школи та навчальної діяльності в цілому.

– Критеріями математичної готовності дитини до вивчення математики в першому класі є, зокрема, такі:

- знати прямий і зворотний рахунок до 10, попередні і наступні числа в межах 10;
- геометричні фігури (трикутник, коло, квадрат, прямокутник);
- називати, зображувати, відрізняти від інших назви 14 кольорів та їх відтінки;
- вміти пізнавати ціле з частини, знаходити відсутні елементи, бачити предмет через шумове сприйняття;
- уміти порівнювати числа (розуміти, що більше, а що менше);
- вміти добре орієнтуватися в просторі: вгору, вниз, вліво, вправо, між, попереду, позаду тощо.
- Критеріями для оцінки реалізації принципу наступності в навчанні математики дітей дошкільного віку і учнів початкової школи виступають:
- знання і вміння учнів (арифметичні і геометричні уявлення);
- логіко-математичне мислення дітей (прояви здогадки і кмітливості);
- емоційне ставлення до запропонованих педагогом математичних завдань, зокрема спокій і радість при їх виконанні).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Одну з ключових позицій у забезпеченні наступності і перспективності в освітньому процесі посідає зв'язок змісту дошкільної і початкової освіти, що забезпечується шляхом побудови Базового компоненту дошкільної освіти та Концепції нової української школи на компетентнісній основі. Відповідно, наступність у логіко-математичному розвитку дітей у закладах дошкільної та початкової освіти реалізується завдяки ряду педагогічних умов, яких сучасні вихователі та вчителі обов'язково повинні дотримуватися.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямку вбачаємо у дослідженні проблем наступності між ЗДО і НУШ під час вивчення математики дітей з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол.: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. *Сайт МОН*. 2021. 38 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01.pdf>

2. Державний стандарт початкової освіти. *Сайт Zakon.Rada*. 2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Дорошенко Т. М., Мацько В. В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень : навч. посіб / упоряд. Кременчук : ПП «Бітарт», 2019. 96 с.
4. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1985.
5. Інноваційна практика в роботі вихователя ДНЗ / Н. Дятлеко, А. Гончаренко, А. Шевчук та ін. Київ : Шкільний світ, 2010. 128 с.
6. Макарова Г. М. Формування відповідальності як якості особистості молодших школярів в умовах ігрової діяльності. *Педагогічні науки*. 2018. № 4 (22). С. 76–80.
7. Наступність між дошкільною та початковою освітою. *Сайт МОН*. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoiu>
8. Нова українська школа: poradnik dla vchytelia / za zag. red. N. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
9. Савченко О. Я. Наступність і перспективність в роботі перших двох ланок освіти. *Дошкільне виховання*. 2000. № 11. С. 4–5.
10. Сухомлинський В. О. *Вибрані твори: в 5-ти т.* Київ : Рад. шк., 1976. Т. 3. 670 с.

REFERENCES:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (2021) [Basic component of preschool education] / avt. kol.: Baiier O. M., Bezsonova O. K., Brezhnieva O. H., Havrysh N. V., Zahorodnia L. P., Kosenchuk O. H., Kornieieva O. L., Lysenko H. M., Levinets N. V., Mashovets M. A., Mordous I. O., Nerianova S. I., Pirozhenko T. O., Polovina O. A., Reipolska O. D., Shevchuk A. S. *Sait MON*, 38 p. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01.pdf>
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity (2018) [State standard of primary education] *Sait Zakon.Rada*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Doroshenko T. M., Matsko V. V. (2019) Teoriia ta metodyka formuvannia elementarnykh matematychnykh uia-vlen [Theory and method of formation of elementary mathematical ideas] : navch.posib. / uporiad. Kremen-chuk : PP «Bitart», 96 p. [in Ukrainian]
4. Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy (1985) [Etymological dictionary of the Ukrainian language] : u 7 t. / In-t movoznavstva im. O. O. Potebni; redkol. O. S. Melnychuk (hol. red.) ta in. Kyiv : Naukova dumka. [in Ukrainian]
5. Innovatsiina praktyka v roboti vykhovatel'ia DNZ (2010) [Innovative practice in the work of a preschool teacher] / N. Diatleko, A. Honcharenko, A. Shevchuk ta in. Kyiv : Shkilnyi svit, 128 p. [in Ukrainian]
6. Makarova H. M. (2018) Formuvannia vidpovidalnosti yak yakosti osobystosti molodshykh shkoliariv v umovakh ihrovoi diialnosti [The formation of responsibility as a personality quality of younger schoolchildren in the conditions of game activities] *Pedahohichni nauky*. № 4 (22). pp. 76–80. [in Ukrainian]
7. Nastupnist mizh doshkilnoiu ta pochatkovoiu osvitoiu (2018) [Continuity between preschool and primary education] *Sait MON* URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoiu>
8. Nova ukrainska shkola: poradnyk dla vchytelia (2018) [New Ukrainian school: a teacher's guide] / za zah. red. N. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 160 p. [in Ukrainian]
9. Savchenko O. Ya. (2000) Nastupnist i perspektyvnist v roboti pershykh dvokh lanok osvity. [Continuity and perspective in the work of the first two links of education] *Doshkilne vykhovannia*. № 11. pp. 4–5. [in Ukrainian]
10. Sukhomlynskyi V. O. (1976). *Vybrani tvory: v 5 t. [Selected works: in 5 volume]* T. 1. Kyiv : Radyanska shkola. 670 p. [in Ukrainian]